

Vojna taktika i strategija u husitskim ratovima (1419.-1436.)

Mihanović, Karlo

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:002322>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Karlo Mihanović

Vojna taktika i strategija u Husitskim ratovima (1419.-1436.)

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2019

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest

Karlo Mihanović

Vojna taktika i strategija u Husitskim ratovima (1419.-1436.)

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Povijest, Engleski jezik i književnost

Mentor: dr.sc. Kosana Jovanović, docent

Rijeka, 13.9.2019.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Povijesni kontekst – mučenička smrt Jana Husa i nastanak husitskog pokreta	5
3. Husiti pod Janom Žižkom – Prva tri križarska pohoda i nastanak husitskih taktika	8
3.1. Bitke kod Sudoměra i Nekmíra – husiti protiv rojalista	9
3.2. Vitkov i Vyšehrad – obrana Praga od Žigmundove vojske	11
3.3. Kutná Hora – Husitska dominacija na bojnopolju	12
3.4. Malešov – Primjer Žižkine taktičke inteligencije	15
3.5. Husitska vojska – sastav, oprema i <i>wagenburg</i>	17
4. Husiti pod Prokopom - Od najvećih pobjeda do konačnog poraza.....	21
4.1. Ústí nad Labem i Domažlice – Nastavak husitske dominacije	21
4.2. <i>Spanilé jízdy</i> - Husitske provale u susjedne zemlje	23
4.3. Lipany - Poraz radikalne struje husita i put ka miru	24
4.4. Razlozi husitskog uspjeha i križarskog neuspjeha	25
5. Zaključak.....	30
Popis priloga	32
Popis literature	33

1. Uvod

Tema ovog završnog rada bit će vojne taktike i strategije u husitskim ratovima od 1419. do 1436. godine. U ovome radu bit će dana analiza svih aspekata ratovanja – od oružja, oklopa i ostale opreme korištene u ratu, taktika i strategija primijenjenih na bojištu, utjecaja religijskih osjećaja na moral husitske vojske, samog procesa ratovanja u ovome periodu na primjeru događaja iz husitskih ratova te krajnjih strateških i političkih ciljeva zaraćenih strana. husitski ratovi su, iz perspektive vojne povijesti, zanimljivi zato što su se zbili u periodu u kojemu se intenzivnije počinju koristiti vatrena oružja u Europi te su zato ključni u razvoju vojnih taktika i strategija. Dva pitanja na koja ću nastojati što bolje odgovoriti su: Koje su taktike i strategije korištene u husitskim ratovima i kako su točno primijenjene na bojnome polju? Kako su te taktike i strategije utjecale na daljnji razvoj ratovanja u Europi?

Okosnica ovoga rada bit će primarni izvori, sadržani u knjizi *The Crusade Against Heretics in Bohemia, 1418-1437*¹ povjesničara Thomasa A. Fudgea gdje se nalaze prijevodi primarnih izvora, mnogi po prvi puta prevedeni, vezanih uz husitske ratove te koji objašnjavaju bitke, političku događajnicu i mnoge druge aspekte husitskih ratova. Izvori su iz perspektive samih husita ali i drugih zaraćenih strana te su različitih vrsta i namjena, poput pisama, vojne korespondencije, zapisa o bitkama, liturgije, pjesama koje su Husiti pjevali na maršu i sl. Svi ovi izvori nam daju uvid u stvarno stanje na terenu i stanje uma sudionika u ratu ali i pogled u način na koji se ovaj rat vodio iz taktičke i strateške perspektive te upravo zbog raznolikosti u sadržaju postavljaju odlične temelje za analizu svih aspekata ratovanja za vrijeme Husitskih ratova.

Poznavanje povijesnog konteksta je iznimno važno kada se govori o husitskim ratovima pa će iz toga razloga naslovi *For the Common Good – Bohemian Land Law and the Beginning of the Hussite Revolution*², Jeanne A. Grant i *Jan Hus – Religious Reform and Social Revolution in Bohemia*³ Thomasa A. Fudgea biti korišteni kao okosnice za kratki prikaz sociopolitičkog konteksta u Češkoj u periodu prije početka husitskih ratova. *For the Common Good* interpretira mentalitet čeških plemića, kako onih koji su bili na strani husita

¹ Fudge, T. A. (2014). *The crusade against heretics in Bohemia, 1418-1437 sources and documents for the Hussite crusades*. Farnham: Ashgate.

² Grant, J. E. (2015). *For the common good: The Bohemian land law and the beginning of the Hussite Revolution*. Leiden: Brill.

³ Fudge, T. A. (2017). *Jan Hus: Religious reform and social revolution in Bohemia*. London: I.B. Tauris.

tako i protivnika husitskog pokreta na primjeru različitih političkih dokumenata i manifesta objavljenih u ranom periodu razvitka husitskog pokreta. Upravo ova vrsta izvora nam pomaže u shvaćanju odluka poduzetih za vrijeme ratova protiv husita te pojašnjava odnos između čeških plemića i kralja tj. njihovo shvaćanje odnosa između kralja i plemića, što je uvelike utjecalo na njihove odluke i ciljeve za vrijeme samih protu-husitskih ratova. Fudgeova knjiga, pak, analizira djelovanje Jana Husa i odjek koji je njegovo smaknuće imalo u češkim zemljama tj. u stvaranju samog pokreta husita i početka ustanka. Želja husita za promjenom u Crkvi i njihovi pokušaji stvaranja novog društvenog poretka su ključni za razumijevanje njihove motivacije i ciljeva u husitskim ratovima – husitski entuzijizam u borbi protiv svojih protivnika bio je jedan od ključnih faktora u njihovom uspjehu na bojištu i utjecaj istog na ishode bitaka je bio velik. *The Hussite Wars*⁴ češkog povjesničara Franza (Františka) Lützowa kroz osam poglavlja u narativnom obliku opisuje husitske ratove i utjecaj istog na širu geopolitičku sliku Europe u ovom razdoblju. Ova knjiga poslužit će kao referenca ponajviše za političku povijest Husitskih ratova, tj. objašnjenja političkih promjena nastalih za vrijeme ratova, pošto je jedna od rijetkih sinteza cijelog ovog sukoba.

Knjiga povjesničara Stephena Turnbulla, *The Hussite Wars 1419-36*⁵ i Christophera Gravetta *German Medieval Armies 1300-1500*⁶ prikazuju daje pregled tijeka husitskih ratova i prikazuje vojske obiju zaraćenih strana s posebnim osvrtom na opremu i oružja koje su koristili sami husiti. S kombinacijom činjenica o opremi i oružjima Husita i povijesti narativnog tipa o ratu omogućava analizu cjelokupnog tijeka rata, osobito u taktičkom i strateškom smislu te se iz iste dobiva potpuna slika o husitskim ratovima i utjecaju istih na taktičko i strateško razmišljanje europskih vojskovođa u kasnijim periodima. *German Medieval Armies 1300-1500*, prikazuje organizaciju i opremu jedinica iz područja Njemačke u ovome periodu i bit će korištena za prikaz vojske država Svetog Rimskog Carstva koji su sudjelovali u Husitskim ratovima. Rad Árpáda Fa, *The Effects of King Sigismund's Hussite Wars on the Art of War*⁷ objašnjava utjecaj husitskih ratova na umijeće ratovanja tj. na razvoj vojnih taktika i strategija, s posebnim osvrtom na utjecaj na ugarsku vojsku. U radu se također govori i o sastavu ugarsku vojske koja je sudjelovala u ovim ratovima te podrobnije objašnjava razloge njihova neuspjeha.

⁴ Lützow, F. (1914). *The Hussite wars*. London: J.M. Dent & sons.

⁵ Turnbull, S. (2004). *The Hussite wars 1419-36*. Oxford: Osprey.

⁶ Gravett, C. (2004). *German medieval armies 1300-1500*. Oxford: Osprey.

⁷ Fa, A. (2010). The effects of King Sigismund's Hussite wars on the art of war. *AARMS*, 9(2), 285-299.

Knjiga *A History of the Late Medieval Siege, 1200-1500*⁸ povjesničara Petera Purtona objašnjava specifičnosti opsadnog ratovanja u srednjem vijeku te će koristiti za objašnjenje nekih specifičnosti istog i način na koji su ove taktike ostvarene u husitskim ratovima. Također objašnjava razvoj utvrda i oružja u Europi i promjene u opsadnom ratovanju koje se zbivaju zbog postanka vatrenog oružja. *Firearms – A Global History to 1700*⁹, knjiga Kennetha Chasea, objašnjava ranu povijest i razvoj vatrenog oružja u svijetu te utjecaj istog na razvoj vojne misli i taktike. Također objašnjava i kako su sama oružja izgledala i kako su korištena u ratu te pomoću tih podataka možemo objasniti i njihovo korištenje u husitskim ratovima. Knjiga *European Weapons and Armor*¹⁰, autora Ewarta Oakeshotta, objašnjava razvoj i korištenje ponajviše hladnog oružja i oklopa u Europi te će se koristiti za razjašnjenje njihove funkcije i primjene u ratovanju. Potom, naslov *The Knight and the Blast Furnace – A History of the Metallurgy of Armour in the Middle Ages and the Early Modern Period*¹¹, autora Alana Williamsa, koja detaljno objašnjava proces izrade i funkciju različitih stilove oklopa poslužit će za analizu različitih vrsta oklopa korištenih u Husitskim ratovima.

Knjiga Beatrice Heuser, *The Evolution of Strategy – Thinking War from Antiquity to the Present*¹², objašnjava razvoj strateške misli u Europi te će poslužiti za shvaćanje samog koncepta strategije u ratovanju koje će potom pomoću druge literature i izvora biti objašnjeno u kontekstu husitskih ratova. Naslov *European Warfare 1350-1750*¹³, urednika Franka Talletta i D.J.B. Trima, istražuje različite aspekte ratovanja u periodu od sredine 14. stoljeća do sredine 18. stoljeća poput odnosa između rata i države, vojnih taktika, komunikacije na bojištu, utjecaj religije i ideologije i sl. te će poslužiti u proučavanju istih fenomena na primjeru husitskih ratova. *The Laws of War in the Middle Ages*¹⁴, autora Maurice Keena, daje pregled konvencija ratovanja u srednjem vijeku i nekih glavnih koncepata ratova i ratnog ponašanja te će, uz usporedbu s izvorima, poslužiti za prikaz načina ratovanja u husitskim ratovima. Naslov *A Dictionary of Military History and the Art of War*¹⁵, urednika Andréa Corvisiera, služit će za objašnjenje nekih ključnih pojmova vezanih uz vojnu povijest, gdje to

⁸ Purton, P. (2010). *A history of the late medieval siege, 1200-1500*. Woodbridge: Boydell.

⁹ Chase, K. (2003). *Firearms: A global history to 1700*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

¹⁰ Oakeshott, R. E. (2012). *European weapons and armour: From the Renaissance to the industrial revolution*. Woodbridge: Boydell.

¹¹ Williams, A. R. (2003). *The knight and the blast furnace: A history of the metallurgy of armour in the Middle Ages & the early modern period*. Leiden: Brill.

¹² Heuser, B. (2014). *The evolution of strategy: Thinking war from antiquity to the present*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹³ Tallett, F., & B., T. D. (Ur.). (2015). *European warfare, 1350-1750*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁴ Keen, M. (2016). *Laws of war in the late Middle Ages*. Abingdon: Routledge.

¹⁵ Corvisier, A. (1994). *A dictionary of military history and the art of war* (J. C. Childs, Pr. i Ur.). Oxford: Blackwell.

bude potrebno. Slično tome, *The Age of Wars of Religion 1000-1650 – An Encyclopedia of Global Warfare and Civilization*¹⁶, autora Cathala J. Nolana u enciklopedijskom obliku objašnjava preko 2000 pojmova, osoba, događaja i ideja vezanih uz vojnu, društvenu, političku i vjersku povijest srednjovjekovne Europe te će se koristiti kao referenca za neke osobe, mjesta ili događaje koje valja pobliže objasniti.

¹⁶ Nolan, C. J. (2006). *The age of wars of religion 1000-1650: An encyclopaedia of global warfare and civilization*. Westport: Greenwood Press.

2. Povijesni kontekst – mučenička smrt Jana Husa i nastanak husitskog pokreta

Češko kraljevstvo početkom 15. stoljeća našlo se u krizi. Lützwow kao tri glavna razloga husitskih ratova identificira antagonizam Čeha prema Crkvi u Rimu, oživljavanje slavenskog nacionalnog osjećaja i porast demokratskog duha.¹⁷ Ovakva interpretacija možda je previše anakronistička no u grubim crtama je točna – zbog smaknuća Jana Husa, prijetnji križarskim ratom i nepriznavanjem utrakvizma u Češkoj crkva je uistinu izgubila kontrolu nad češkim stanovništvom. O slavenskom nacionalnom osjećaju ne možemo govoriti no sukobi između Čeha i Nijemaca oko položaja Čeha tj. dominacije Nijemaca i njemačkog jezika u nekim okruženjima u Češkoj su počeli izlaziti na vidjelo – tek se za vrijeme husitskih ratova razvije nešto što u grubim crtama nalikuje na nacionalni pokret. Demokratski duh, iako ta „demokracija“ nije ni približno slična modernim demokracijama, može se reći da je postojao jer su češki plemići htjeli igrati sve veću ulogu u donošenju odluka u kraljevstvu. Ovo su samo neki od procesa koji su Češku doveli u krizu te potom na kraju i u rat.

No valja se prvo osvrnuti na život i djelo osobe čije je djelovanje i smaknuće razbukvalo strasti u Češkoj i dovelo do stvaranja pokreta koje će nositi njegovo ime – Jana Husa. Jan Hus, koji je između ostaloga djelovao kao teolog, filozof i jezikoslovac, iskazao se kao jedan od najglasnijih zagovaratelja reforme nekih crkvenih praksi, osobito prodaje indulgencija. Hus je, prije svega bio svećenik i propovjednik. Sam je priznao da su je prvotni razlog zašto je postao svećenikom bio jer je želio brzo napredovati i osigurati si pristojan život i poštovanje drugih¹⁸ no ubrzo je postao popularan propovjednik i bilo bi pogrešno smatrati ga oportunistom.

Hus je bio, iako je rad Johna Wycliffea utjecao na njegovu misao i od Wycliffea se nikada nije ogradio, podosta konzervativan u svojim stajalištima, za razliku od nekih struja u pokretu koji je nosio njegovo ime. Na primjeru utrakvizma ili primanje euharistije u obje prilike (i u kruhu i vinu) ili *sub utraque specie*¹⁹, Hus nije bio kao članovi pokreta koji će nositi njegovo ime i zahtijevao pod prijetnjom pobune institucionalizaciju ove prakse već je smatrao da bi se trebalo dobiti službeno odobrenje od crkve, ako je to moguće.²⁰

¹⁷ Lützwow 1914, str. 1.

¹⁸ Fudge 2017, str. 11.

¹⁹ Nolan 2006, str. 890.

²⁰ Fudge 2017, str 52.

Husovo djelovanje poklopilo se s velikom krizom u Crkvi i on je počeo djelovati u doba tzv. zapadnog raskola koji je bio politički uvjetovan i uvelike je utjecao na političku situaciju u cijeloj Europi – za vrijeme zapadnog raskola postajala su dva papinstva, jedno u Avignonu a jedno u Rimu. Koncil u Pizi je pokušao riješiti ovu situaciju no to nije uspjelo, već je odabrani papa, Aleksandar V. postao treći papa – podržao ga je i češki kralj Václav IV. Aleksandar V. bio je papa koji je ekskomunicirao Husa iz Crkve te je ovo jedna od odluka koja je pridonijela smrtnoj presudi na koncilu u Konstanzu

Husovo protivljenje prodaji indulgencija i prkos prema nadređenima u crkvenoj hijerarhiji u vezi tog problema, 1412. godine doveo je do nasilja – trojica Husovih pristaša ubijena su u Pragu te je Hus stavljen pod interdikciju što je za posljedicu imalo prestanak svih religijskih aktivnosti dokle god se Hus nalazio u Pragu.²¹ Hus je potom otišao u egzil iz grada, te je u sljedećoj godini zauzeo neke radikalnije stavove – između ostalog, podržao je utrakvizam i žestoko je napao korupciju i zlouporabu položaja u Crkvi.²² Valja napomenuti da Hus nije bio glasan u potpori za utrakvizam, u Češkoj je taj pokret postojao i prije njegovog djelovanja, Husova popularnost i mučenička smrt su služile su da se taj pokret rasplamsa u pobunu, sam Hus nije dijelio stajališta niti je teološkom ni političkom mišlju blizak s većinom članova pokreta nazvanim njegovim imenom.

Koncil u Konstanzu sazvaio je antipapa Ivan XXIII na nagovor Žigmunda Luksemburškog 1414. godine, kralja Ugarske i kralja Nijemaca i brata češkog kralja Václava IV., s glavnim ciljem rješavanja zapadnog raskola. Također, na ovome koncilu se sudilo Janu Husu i Jeronimu Praškom, Husovom sljedbeniku. Žigmund je garantirao sigurnost Janu Husu no zbog toga što mu se sudilo za herezu, po kanonskom zakonu autoritet kralja nije vrijedio – garancija sigurnosti nije bila produžena na optužene nevjernike.²³ Suđenje je bilo nepravedno u startu – Hus nije smio govoriti u svoju obranu niti je imao pravnog branitelja te mu je naređeno da povuče svoju podršku Wycliffovih učenja i izjave koje je koncil smatrao nevjerničkim pod prijetnjom mučenja i smrti.²⁴ Hus je to odbio učiniti pa je potom spaljen na lomači 6. srpnja 1415. godine a Jeronim Praški je mučen, odrekao se učenja Wycliffa i Husa pa je potom spaljen 30. svibnja 1416. godine.

²¹ Fudge 2017, str. 15.

²² Nolan 2006, str. 427.

²³ Fudge 2017, str. 126.

²⁴ Nolan 2006, str. 427.

Husova smrt razjarila je Čehe te 1416. 452 češka plemića šalju pismo u Konstanz, prosvjedujući protiv odluke koncile u slučaju pogubljenja Jana Husa. Tenzije nisu splašnjavale te su prijetnje i s jedne i s druge strane postajale sve gore i gore. Kralj Václav IV. nije mogao zaustaviti proces koji je pokrenut kada je zapaljena Husova lomača – oduvijek je bio relativno slab vladar kojeg su čak plemići jednom prilikom držali u pritvoru. Događaj koji je stvarno zapalio vatru bila je prva Praška defenestracija, kada je naoružana skupina ljudi predvođena Janom Želivským upala u gradsku vijećnicu i izbacila vijećnike kroz prozor, nagovijestivši nasilje koje će biti počinjeno u Češkoj u sljedeća dva desetljeća.

Istovremeno, velike skupine ljudi okupljale su se na brdima u južnoj Češkoj, gdje je i osnovano mjesto Tábor, po kojemu će najradikalnija skupina husita dobiti ime - taboriti. Ubrzo nakon ovoga, kralj Václav IV. umire bez nasljednika - po svim pravima, pravo na češko prijestolje treba prijeći na Žigmunda koji je neprihvatljiva opcija zbog svoje uloge u smrti Jana Husa i prijetnjama husitima te je Václavom smrću ovaj rat postao neizbježan.

3. Husiti pod Janom Žižkom – Prva tri križarska pohoda i nastanak husitskih taktika

Vojni uspjeh husita na bojnopolju najvećim dijelom zasluža je husitskog zapovjednika Jana Žižke (o. 1360.-1424.) koji je husite pretvorio iz religijskog pokreta nastalog u jeku smaknuća Jana Husa u vojnu silu koja je ponizila križarske vojske poslana protiv nje te nagovijestila promjenu u načinu ratovanja koja se ostvarila tijekom narednih stoljeća. Zbog taktičkih inovacija, nastalih pod silom prilika i uvjetovanim jedinstvenom sociopolitičkom slikom u Češkoj za vrijeme husitskih ratova, vojsku Jana Žižke možemo čak i prozvati jednom od prvih „modernih“ vojski, barem ako ju uspoređujemo s vojskom svojih protivnika. Ovo poglavlje rada analizirat će, na primjeru nekoliko bitaka koje je Žižka vodio, taktiku i strategiju husitske vojske pod Žižkom te dati detaljni pregled njenog sastava, opreme i principa ratovanja koje je Žižka uspostavio. Sljedeće poglavlje će potom analizirati taktike Žižkinog nasljednika, svećenika Prokopa, te će prikazati učinkovitost umijeća ratovanja Jana Žižke a i analizirati pokušaje taktičke adaptacije križarskih vojski.

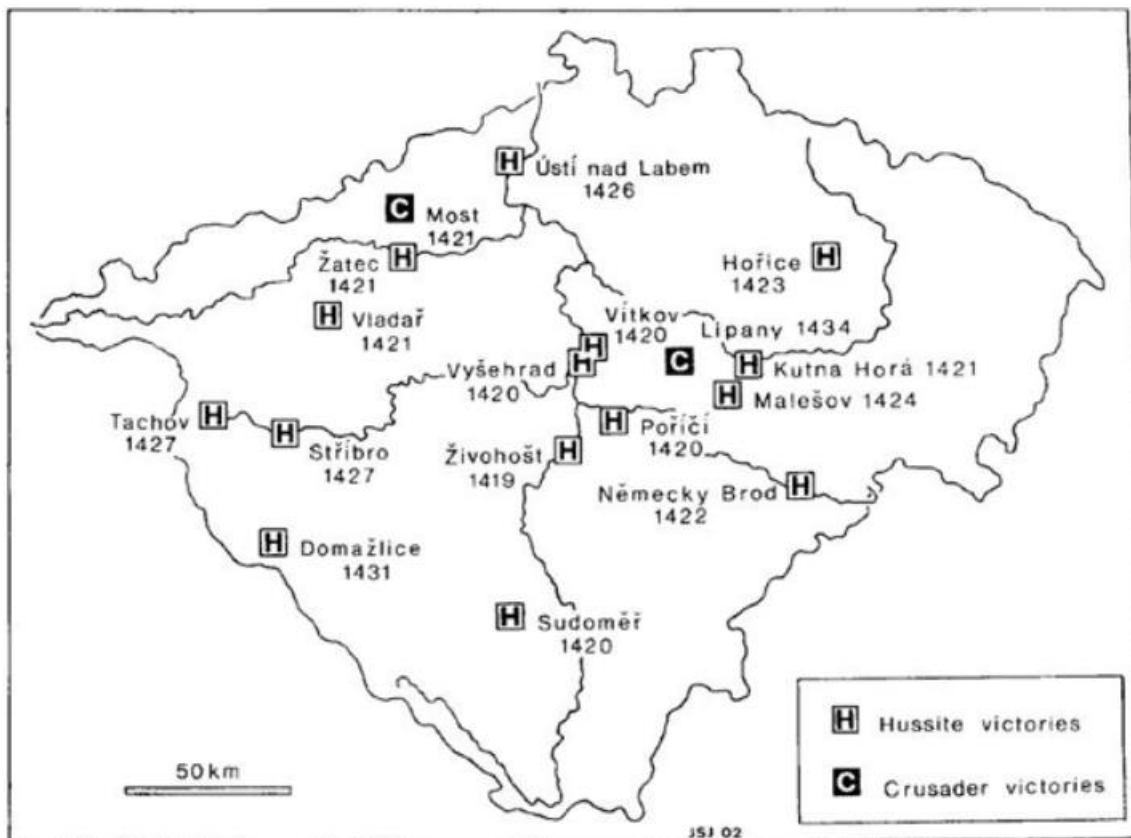
No, prije same analize valja pobliže objasniti pojmove u naslovu ovoga rada – vojna taktika i vojna strategija. Naziv strategija korijene vuče od grčke riječi *strategos*, starogrčkog ekvivalenta generala, i shvaćanje strategije u doba husitskih ratova bazirano je na djelu bizantskog cara Lea VI. *Taktika* u kojemu je strategija definirana kao „način na koji general može obraniti svoje zemlje i poraziti neprijatelja“.²⁵ Leo potom definira taktiku kao „znanost koja omogućava organizaciju i manevriranje skupine vojnika na uredan način“ – u ovome shvaćanju ovih dvaju pojmova taktika je hijerarhijski podređena strategiji.²⁶ Corvisier taktiku definira kao „općeniti pojam za zapovjednikove rasporede jedinica u pripremi za bitku i mjere koje poduzima tijekom iste“²⁷ dok strategiju definira kao „taktičku i logističku kontrolu nad vojnom operacijom“.²⁸ U ovome radu strategije bit će analizirane kao ciljevi suprotstavljenih snaga tj. kao mjere koje su poduzete da bi se isti ostvarili dok će taktike biti analizirane kao učinjeni postupci na bojnopolju.

²⁵ Heuser 2014, str. 4.

²⁶ Isto, str. 4.

²⁷ Corvisier 1994, str. 793.

²⁸ Isto, str. 768.

Prilog 1. Glavne bitke u husitskim ratovima (izvor: Fudge, 2014)

3.1. Bitke kod Sudoměra i Nekmíra – husiti protiv rojalista

Nakon defenestracije gradskih službenika i Žigmundove pretenzije na češko prijestolje rat između husita i njihovih protivnika postao je neizbježan. Žižka se brzo iskazao kao vođa među Taboritima te kada je prvi rat buknuo 1419. godine Žižka je već bio iskusan vojnik koji je služio kao plaćenik u Poljskoj u borbama tog kraljevstva protiv vitezova iz Teutonskog reda – postoji i mogućnost da je sudjelovao u slavnoj bitci kod Tannenberg 1410.²⁹ Žižka je u ratu sudjelovao od samog početka, u kaotičnoj borbi za Prag između rojalista i husita u studenom 1419. godine kada zauzima tvrđavu Vyšehrad u blizini grada. Uvjete primirja, potpisanog 13. studenog koji su u zamjenu za slobodu štovanja na husitski način zahtijevali povlačenje taborita i predaju Vyšehrada rojalistima Žižka je smatrao izdajom i potom se povlači u grad Plzeň.³⁰

²⁹ Turnbull 2004, str. 8.

³⁰ Isto, str. 9.

Prva bitka za koju imamo podatak da ju je Žižka vodio osobno je bitka kod tvrđave Nekmír u prosincu 1419. godine. Tijek bitke je zabilježen ovako: „*Nakon što je Žižka krenuo iz Plzeňa do Nekmíra s oko tristo ljudi i sedam kola koja su nosila one zmije (topove) za uništavanje zidova, gospodar Bohuslav presreo ga je izvan grada s preko dvije tisuće konjanika i pješaka. Izravno je napao Žižku, očekivajući pobjedu, ali Žižka i njegovi sljedbenici odbili su ga sa svojih kola i Hyněk od Nekměra je bio ubijen. Žižka se tijekom noći povlačio kako je htio i tri puta je napao garnizon*“.³¹ Iako je ovo kratak zapis, ipak nam mnogo govori – ponajprije zato što je ovo prvi spomen da Žižka koristi kola u obrani svoje pozicije te je ova bitka geneza proslavljenog husitskog *wagenburga*, ili utvrde od kola, koje će Žižka dodatno razviti u narednim bitkama. Također, značaj ove bitke je i u tome što je uvelike doprinijela ugledu i prestižu samog Žižke kao vojnog zapovjednika te je poraz brojčano nadmoćnije sile zasigurno povećao odlučnost u njegovoj vojsci ali i u cijelom husitskom pokretu. Korištenje kola u ovoj bitci možda je bilo iz nužde više nego iz nekog razrađenog taktičkog plana³² no Žižka je očito uvidio potencijal koji je ova taktika imala te je u kasnijim bitkama promišljeno korištena.

Teza da je Žižka uvidio potencijal *wagenburga* nakon Nekmíra potvrđuju njegovi postupci u bitci kod Sudoměra u ožujku 1420. godine – ovaj mjesec pokazao se kao odlučujući jer je osim još jedne Žižkine pobjede donio i sudbonosnu odluku pape Martina V. koji, na Žigmundov zahtjev, proglašava prvi križarski rat protiv husita u Češkoj. Žižka se 22. ili 23. ožujka zaputio iz Plzeňa u Tábor s kontingentom od oko 400 vojnika i 12 kola naoružanih s topovima – od ovog kontingenta samo je 9 osoba bilo na konju, jedan od kojih je bio sam Jan Žižka.³³ U jutarnjim satima 25. ožujka ove snage su bile presretnute od strane rojalističkih snage koje su prekršile primirje.³⁴ Žižka, nakon što je prešao rijeku Oravu kod mjesta Sudoměř, zauzeo je obrambenu poziciju između dva mala jezera koja su branom pretvorena u ribnjake – sama brana služila je kao obrana jednog boka dok su kola postavljena tako da pokrivaju drugi bok i zaleđe vojske.³⁵ Rojalističke snage, iako brojčano nadmoćnije, nisu uspjele probiti obrambeni kordon i nakon teških gubitaka bile su prisiljene se povući. Ova pobjeda značajna je iz više razloga, počevši od toga da je dokazala da je *wagenburg* efikasna taktika, pogotovo u situacijama kada jedna strana ima mnogo manje vojnika te

³¹ Fudge 2014, str. 32.

³² Turnbull 2004, str. 33.

³³ Fudge 2014, str. 37.

³⁴ Isto, str. 37.

³⁵ Turnbull 2004, str. 33.

zapravo neutralizira brojčanu nadmoć. Također, ova pobjeda je dodatno očvrstnula cijeli husitski pokret, što se pokazalo ključnim u narednim mjesecima.

3.2. Vitkov i Vyšehrad – obrana Praga od Žigmundove vojske

Proglas križarskog rata u ožujku 1420. godine nije došao kao iznenađenje no predstavljao je problem praškim husitima – tvrđave oko grada, po uvjetima primirja potpisanog u studenome prošle godine, bile su u rukama rojalista. Po dolasku križarske vojske u ljeto 1420. godine, shvativši da im je situacija izrazito nepovoljna, u pomoć su pozvali Žižku i njegove trupe. Kada su te trupe stigle, Žižka je uvidio stratešku važnost brda Vitkov, koje je jedino brdo koje nije bilo zauzeto od strane križarske vojske te ga sam zauzima – da je ovo brdo bilo zauzeto, Prag bi bio okružen i husitske šanse za uspjeh bile bi gotovo nikakve. Novopridošli vojnici su prionuli poslu i počeli graditi fortifikacije na brdu: „*dva bedema, u obliku zgrade s malim rovom oko nje i okruženom zidom od blata i kamenja*“.³⁶ Upravo će se ovaj strateški potez Žižke, tj. strateška greška križarske vojske, pokazati odlučnom u obrani Praga. 14. srpnja, 7,000 ili 8,000 vojnika probalo je zauzeti bedeme na brdu Vitkov, tijekom ove bitke opisan je ovako: „*Na zvuk trube započeli su napad, uspješno prešavši rov i zauzevši stražarsku kulu jednog vinograda. Kada su pokušali popeti se na zidove od blata i kamena, dvije žene, s jednom djevojkom i 26 muškaraca koji su ostali na bedemu, hrabro su se oduprijeli napadu bacajući kamenje i ubadajući s kopljima u pokušaju da odbace napadače bez strijela i baruta. Jedna od ovih žena, iako nije imala nikakav oklop, pokazala se hrabrijom čak i od muškaraca i hrabro je stala, odbijajući uzmaknuti i jedan korak, govoreći da se nijedan vjerni Kršćanin ne smije povući pred Antikristom*“.³⁷ Iako je ova priča zasigurno preuveličana, govori nam o brojčanoj nadmoći križarskih napadača i o odlučnosti husitskih branitelja – pojačanja braniteljima bedema ubrzo su stigla, s oko 50 strijelaca i neodređenim brojem seljaka naoružanim s mlatovima, nakon čega se napad raspao, što je opisano ovako: „*Okrenuli su se i požurili se natrag, svaki pokušavajući doći ispred onih pred njima. Mnogi su izgubili ravnotežu u masi bježećih vojnika i pali su s visokih stijena i slomili vratove i još više njih je ubijeno od strane njihovih progonitelja. Unutar sat vremena više od 300 njih je ubijeno dok su drugi bili smrtno ranjeni ili zarobljeni*“.³⁸

³⁶ Fudge 2014, str. 76.

³⁷ Isto, str. 78.

³⁸ Isto, str. 78.

Ovakav razvoj događaja uvelike je išao u korist husitskim snagama te je njima pripala strateška inicijativa u ovoj opsadi. Jedina opcija preostala križarskoj vojsci bila je ponovni pokušaj napada na ovu poziciju koja je svakim danom postajala sve jača i bolje utvrđena no poraz je demoralizirao vojnike te ponovni napad nije bio odmah moguć – križari su se našli u pat poziciji. Jedinstvo među križarima je nestalo, o čemu svjedoči i sljedeći iskaz: „...*kada su Nijemci i stranci vidjeli da su ih seljaci potpuno porazili, okrivili su Čehe u svojim redovima i prozvali su ih sramotnim izdajicama. Da kralj nije intervenirao, međusobno bi se ubili na taj isti dan*“.³⁹ Također, uvjeti u križarskom kampu su bili očajni - nagomilano je bilo smeće i različiti otpaci, smrad je bio nepodnošljiv i razmnožio se ogroman broj kukaca.⁴⁰ Do kraja mjeseca, odlučnost križarskih vojnika je bila slomljena te se velik broj križara iz njemačkih zemalja zaputio kući.⁴¹ Nakon ovoga, Žigmund, koji se u međuvremenu potajno okrunio, povukao se u mjesto Kutná Hora.

Jedini drugi veliki okršaj prvog križarskog rata protiv husita zbio se u studenom iste godine, kada je Žigmund pokušao osloboditi tvrđavu Vyšehrad od husitske opsade koju je vodio Hyněk Krušina od Lichtenberga. Žigmund je naredio frontalni napad na ukopane husitske snage, iako su njegovi zapovjednici pokušali odvratiti kralja od ovog plana, na što je on navodno odgovorio „*apsolutno je potrebno da se borim protiv ovih seljaka danas*“.⁴² Ovaj pokušaj napada je završio debaklom, o čemu najbolje svjedoči sljedeći odlomak: „*Oko 400 vojnika u oklopu je ubijeno, prema broju, pored onih koji su bili ranjeni i ubijeni na putu tako da se može reći da je oko 500 kraljevih vojnika ubijeno. Istovremeno, nije bilo niti trideset Pražana koji su iščeznuli*“.⁴³ Ubrzo nakon ovog poraza, Vyšehrad je zauzet te je križarska prijetnja Pragu neutralizirana i ovime je *de facto* završio prvi križarski rat protiv husita. Istovremeno, Žižka je gerilskim akcijama neutralizirao Oldřicha Rožmberka, jednog od Žigmundovih najmoćnijih čeških pristaša te je ovakav razvitak situacije nagnao Žigmunda da se povuče iz Češke u ožujku 1421. godine.⁴⁴

3.3. Kutná Hora – Husitska dominacija na bojnopolju

Period između Žigmundovog povlačenja u ožujku 1421. godine i početka drugog križarskog rata krajem iste godine bio je vrlo aktivan u političkom i vojnom smislu. Sabor u

³⁹ Fudge 2014, str. 80.

⁴⁰ Isto, str. 83.

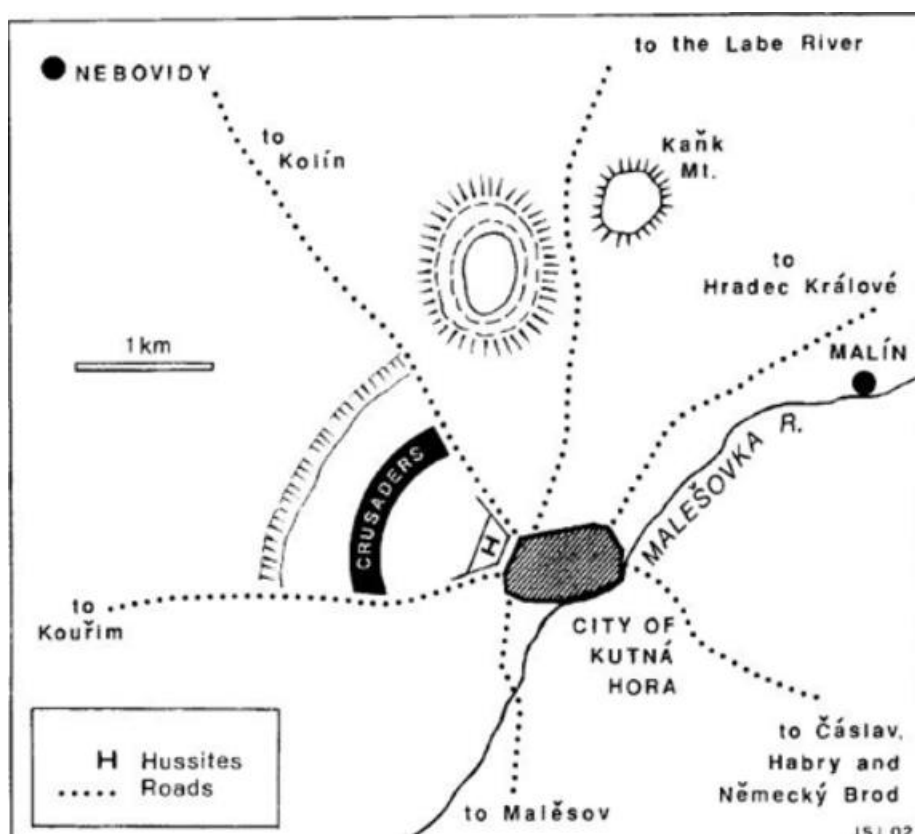
⁴¹ Turnbull 2004, str. 10.

⁴² Fudge 2014, str. 92.

⁴³ Isto, str. 92.

⁴⁴ Turnbull 2004, str. 10.

Časlavu je izglasao tzv. četiri Praška članka, zahtijevajući između ostalog i vjersku slobodu te je proglasio Žigmunda nepodobnim za kraljevsko prijestolje zbog štete koju je nanio Češkoj i prebacio je kraljeve ovlasti na 20 upravitelja⁴⁵, pregovori su započeli s Witoldom od Litve, rođakom poljskog kralja, o tome da on zasjedne na češko prijestolje, Žižka je bio ranjen i potpuno je izgubio vid (od mladosti je vidio samo na jedno oko) te su husiti doživjeli prvi veliki poraz, i jedini veći u Češkoj, do bitke kod Lipana 1434. godine, u kolovozu kod grada Mosta, gdje su trupe pod Janom Želivským doživjele debakl. Također, vojska pod Fridrikom od Wettina, markgrofom Weissenau opsjela je grad Žatec. Ova epizoda je bila svojevrsna uvertira u drugi križarski rat i bila je loš znak za uspjeh istog – kada su saznali da se Žižka približava Žatecu i namjerava voditi bitku protiv njih, vojsku je uhvatila panika te su zapalili svoje šatore i pobjegli radije nego da se suoče s Žižkom.⁴⁶ Iz ove epizode možemo uvidjeti strašnu reputaciju koju je Žižka uživao među svojim protivnicima te još jedan u nizu sramotnih poraza križara i njihovih saveznika – slična situacija ponoviti će se i u drugim bitkama.

Prilog 2. Situacija prije početka bitke kod Kutne Hore (izvor: Fudge, 2014)

⁴⁵ Grant 2015, str. 122-123.

⁴⁶ Fudge 2014, str. 130.

Sramotni bijeg ove vojske pred Žižkom pokvario je i Žigmundove planove – Žigmund je htio voditi koordiniranu vojnu operaciju protiv husita.⁴⁷ Žigmundov pohod je krenuo u Češku iz Moravske, s primarnim ciljem zauzimanja Kutne Hore, čiji su gradski oci promijenili strane i podržali husite. Žižka je preduhitrio Žigmunda i utaborio je svoju vojsku na brdima zapadno od grada. Nakon dolaska Žigmundove vojske, bitka je otvorena s neuspjelim pokušajem zauzimanja položaja Žižkine vojske, čija su bojna kola već bila postavljena u zatvorenu poziciju. Strateški cilj Žigmundove vojske bio je uništenje husitskih trupa i zauzimanje samog grada – jedan od ciljeva je i ostvaren kada su kraljevi simpatizeri otvorili vrata na sjevernom prilazu u grad te je dio trupa zauzeo grad i istovremeno izveo masakr protiv husitskih simpatizera. No, čak ni ova prijetnja Žižkinoj poziciji nije bila dovoljna da ga se porazi, o čemu svjedoči sljedeći iskaz: „Kraljeva vojska postavila je kamp blizu Pražana zato što su od sada opskrbljivani hranom iz Kutne Hore. Taboriti i Pražani su, međutim, bili slabo opskrbljeni i u hladnoću su postili pred Bogom. Potom su se ustali i marširali naprijed prema mjestu gdje je kralj bio smješten sa svojom vojskom. Pucajući na neprijatelja sa svojim puškama otjerali su kralja, sa cijelom njegovom vojskom, s njihovog položaja”.⁴⁸ Ovo je jedan od rijetkih primjera bitke u kojoj su husiti frontalno napali neprijatelja – preferirana taktika bila je dopustiti neprijatelju da napadne husitski položaj, nanijeti teško gubitke s topovima i ostalim vatrenim oružjem pa potom povesti protunapad koji bi pomeo neprijatelja s bojnog polja.

Nakon uspješnog proboja iz Kutne Hore, Žižka se povukao do mjesta Kolin gdje je planirao sljedeći potez, koji je došao nekoliko tjedana kasnije – Žižka se odlučio za agresivnu strategiju, moguće zato što je točno procijenio slabost kraljeve pozicije. Brzim protunapadom, u roku nekoliko dana, pobjedama kod Nebovida, Habryja i Njemeckog Broda otjerao je Žigmundovu vojsku iz Češke, čime je završio drugi križarski rat. Sukob kod Njemeckog Broda bio je osobito koban za križare, koji je u jednoj kronici opisan ovako: „Ovdje je Žižka postavio vojsku u formaciju i napao rojaliste koji su odmah pobjegli prema Njemeckom Brodu i pokušali tamo se oduprijeti u formaciji. No kralj nije ni zastao i povukao se još dalje. Oni koji su ostali bili su poraženi, zarobljeni ili ubijeni dok su drugi pobjegli van grada. Neki su pokušali prijeći rijeku Sázavu no pali su kroz led i utopili se dok su neki došli do druge obale rijeke. Ovdje, ispred grada, napustili su preko 600 kola puna zaliha različitih dobara uključujući novac, odjeću, škrinje pune različitih knjiga, kako kršćanskih tako i

⁴⁷ Turnbull 2004, str. 11.

⁴⁸ Fudge 2014, str. 142.

židovskih, čiji je broj učinio nemogućim njihovo skupljanje u tri kola.⁴⁹ Ovim pobjedama, pogotovo totalnim raspadom križarskih snaga pred Německým Brodom, dominacija husitske vojske je ostala neosporna.

3.4. Malešov – Primjer Žižkine taktičke inteligencije

U jeku poraza drugog križarskog rata, Žigmundova želja za uništenjem husita i zauzimanjem češkog prijestolja nije jenjavala – inicijative za treći križarski rat počele su gotovo odmah nakon njegovog povlačenja iz Češke. Ovaj rat uistinu je bio i proglašen u rujnu 1422. godine no zbog političkih razmirica u stvarnosti nikada nije zaživio. Upravo nepovoljne političke prilike za Žigmunda dale su predah od napada husitima no ovo je sa sobom nosilo i negativne posljedice – razlike u doktrini među različitim frakcijama husitskog pokreta dovele su do sukoba među njima, uz postojeći sukob s rojalističkim snagama.

Žižka i njegove pristaše su bile vrlo aktivne u ovim događanjima te su se u ovom periodu zbile dva događaja koja su Žižku pretvorila u gotovo mitološku figuru – bijeg iz zamke u koju je upao kod mjesta Kostelec blizu Praga i bitka kod Malešova, koja je riješila sukobe između husita i odredila tijek događaja u Češkoj u narednih deset godina.

Kod mjesta Kostelec Žižkine trupe su presrele brojčano nadmoćnije snage koje su ih uhvatile u zavoju rijeke Labe, iz kojeg je postojao samo jedan izlaz koji su kontrolirali neprijatelji. Žižka je svoje trupe postavio u klasičnu *wagenburg* formaciju i tako je započela opsada njegovog položaja. Vijest o ovome se ubrzo proširila i stigla je i do Žigmundovog dvora u Budi gdje su se i nalazili i neke češke pristaše kralja. O razvoju događaja pisao je Žigmundov kroničar Eberhard Windecke, koji piše: „*Na isti dan pristigla je poruka kako su Pražani u Češkoj okružili Žižku, kapetana husita i nevjernika i kako je nemoguće da pobjegne. Potom su neki od baruna, pogotovo gospodar od Rožmberka, rekli kralju, „moj gospodar kralju, onaj Žižka je okružen i ne može pobjeći“. No, kralj je rekao „pobjeći će“. Gospodar od Rožmberka rekao je, „gospodaru, ne može pobjeći“. Kralj je uzvratio, „pobjeći će“. Potom su gospodari Češke svi zajedno rekli, „ne može pobjeći“. Kralj ih je zbog ovoga pokudio zbog toga što nisu učinili nešto u vezi ovog i što su omogućili da takav gnusan čovjek lošeg ponašanja vlada iako su vjerojatno to mogli spriječiti. Potom su češki baruni rekli, „milostivi gospodare, biste li se kladili mladog konja da Žižka neće pobjeći?“ Na ovo je kralj Rimljana, Žigmund, rekao „Naravno, želite da se kockam kako bih izgubio“. Kralj je ovo*

⁴⁹ Fudge 2014, str. 147.

učinio barunima kako bi im se rugao zato što je vrlo dobro znao da nisu imali namjeru držati se svoje riječi već suprotno, ne drže je se gotovo nikad. Upravo tada do kraljevih ušiju stigla je vijest da je Žižka pobjegao i da je, kada je pobjegao iz okruženja, potukao Pražane i njihove pristaše te ubio više od 1200 onih koji su ostali tamo i učinio neizmjernu štetu tim časnim kršćanima".⁵⁰ Žižka je tijekom noći uspio prijeći rijeku bez da su ga neprijatelji primijetili i potom im je nanio neočekivani poraz. Ovakav taktički manevar zahtijevao je veliku vještinu i govori nam ne samo o taktičkom geniju samog Žižke nego i o vještini njegovih trupa. Ovaj odlomak nam daje i uvid u Žigmundovo viđenje situacije – kralj nije podcjenjivao sposobnosti Žižke, najvjerojatnije ponukan događajima iz svojih prijašnjih pohoda, i iz ovoga je očito da nije imao previsoko mišljenje o sposobnostima čeških plemića.

Bitka kod Malešova, 7. lipnja 1424. godine, predstavljala je jednu od najznačajnijih pobjeda u Žižkinjoj karijeri i zorni je prikaz sposobnosti kako njega samog kao zapovjednika, kako i vojske koju je oblikovao. Tijek bitke je zabilježen ovako: *„Ali Žižka je stigao prije njih velikom brzinom kako bi našao dobro mjesto za stavljanje svojih snaga u bojne redove. Svoja kola je postavio na jedno brdo i tamo se zatvorio i čekao Pražane koji su ga gonili i mislili da se u potpunosti povlači. Okupili su svoje snage ali nisu čekali one koji su dolazili od iza. Prošli su kroz dolinu gdje ih Žižka čekao koji se pripremio za bitku i postavio svoja kola na ovaj način: stavio je kola kotač do kotača i postavio svoje bataljune u redove, prvo konjicu pa potom pješadiju. Potom je naredio da se nekoliko opskrbnih kola natovari kamenjem i te je postavio među trope tako da ih Pražani ne bi mogli primijetiti. Dopustio je polovici neprijatelja da prođe kroz dolinu pa je potom naredio svojoj konjici da krene prema njima dok su pješaci počeli kotrljati kola prema naprijed. Kada su neprijateljske trupe prišle blizu i kada se činilo da će se dvije vojske susresti, naredio je da se kola otpuste prema njima kako bi se poremetile njihove formacije. Onda je naredio otvaranje paljbe topova i zapovjedio juriš svojih trupa. Trupe nisu mogle koristiti svoj bojni red i adekvatno rasporediti svoje snage, pa su pobjegli. No, sudarili su se s vlastitim snagama koje su prodirale od iza i uskoro su svi bježali".⁵¹*

Dvije vrlo bitne lekcije o Žižkinim taktikama možemo razaznati iz događaja ove bitke – prva je da je odabir terena ključan faktor u uspjehu bilo koje vojske a druga je da je Žižka kao zapovjednik bio uvijek spreman se prilagoditi situaciji na terenu tj. da nije bio dogmatski nastrojen nego je nastojao pragmatički riješiti probleme na bojištu. Njegov uspjeh u ovoj bitci

⁵⁰ Fudge 2014, str. 179-180.

⁵¹ Isto, str. 180.

je prekinuo međusobne sukobe među husitima te je učvrstio pakt između različitih frakcija što se pokazalo ključnim u nadolazećim sukobima. Na veliku žalost husita, Žižka nije dugo uživao u plodovima svoje pobjede. Tijekom opsade dvorca Přebyslav u listopadu 1424. godine, obolio je od neke vrste kuge i preminuo je 11. listopada. U jeku njegove smrti, husitski pokret se nije ponovno raspao, već je vodstvo preuzeo Prokop, znan još pod nazivima Prokop Veliki i Prokop Obrijani, svećenik koji je vodio Žižkine husite sljedećih deset godina.

3.5. Husitska vojska – sastav, oprema i *wagenburg*

Osim analize taktika na primjeru određenih bitaka, vrijedi dublje analizirati samu husitsku vojsku tj. njen sastav, opremu koju je koristila i detaljnu analizu *wagenburga* i detalje upotrebe istog. Ako gledamo sastav vojske po društvenom sloju, većina vojske sastojala se od seljaštva i građana s ograničenim ili nikakvim ratnim iskustvom. No, iako je svaka vojska ovoga perioda bila sastavljena ponajprije od ovih slojeva, husitska vojska se razlikovala u tome što su vojnici ujedno bili i pristaše husitskog pokreta. Ovime njihova volja za borbom i odanost nije dolazila u pitanje što se nije moglo reći za vojske stranih protivnika pokreta. O tome da je husitska vojska prije svega bila vojska seljaštva, govori i odjeća većine te vojske, koja se nije razlikovala od odjeće koju je nosilo seljaštvo diljem Europe u ovo doba.⁵²

Iako je vojska bila sastavljena od seljaštva, koje je uz to zbog činjenice da je ovdje riječ o religijskom pokretu a ne standardno unovačenoj vojsci imalo više utjecaja nego u drugim vojskama ovog vremena, većih razlika u osnovnoj opremi između križarskih vojski i husitske vojske nije bilo. Najčešći tipovi kaciga bili su *bascinet* i kacige, gotovo šeširi, širokog oboda napravljene od željeza. Od oklopa, ako su ga uopće i imali, najčešći je bio prstenasti oklop, u ovo doba sklapan od malih željeznih prstena povezanih zakovicama⁵³ dok su pločasti oklopi bili rjeđi – kapital potreban za izradu peći korištenih za proizvodnju ovog tipa ograničio je dostupnost ovakvog tipa oklopa.⁵⁴ Također, mnogim vojnicima koji su služili u husitskoj vojsci jedini način da dođu do oklopa bio je kroz pljačku oklopa od mrtvih

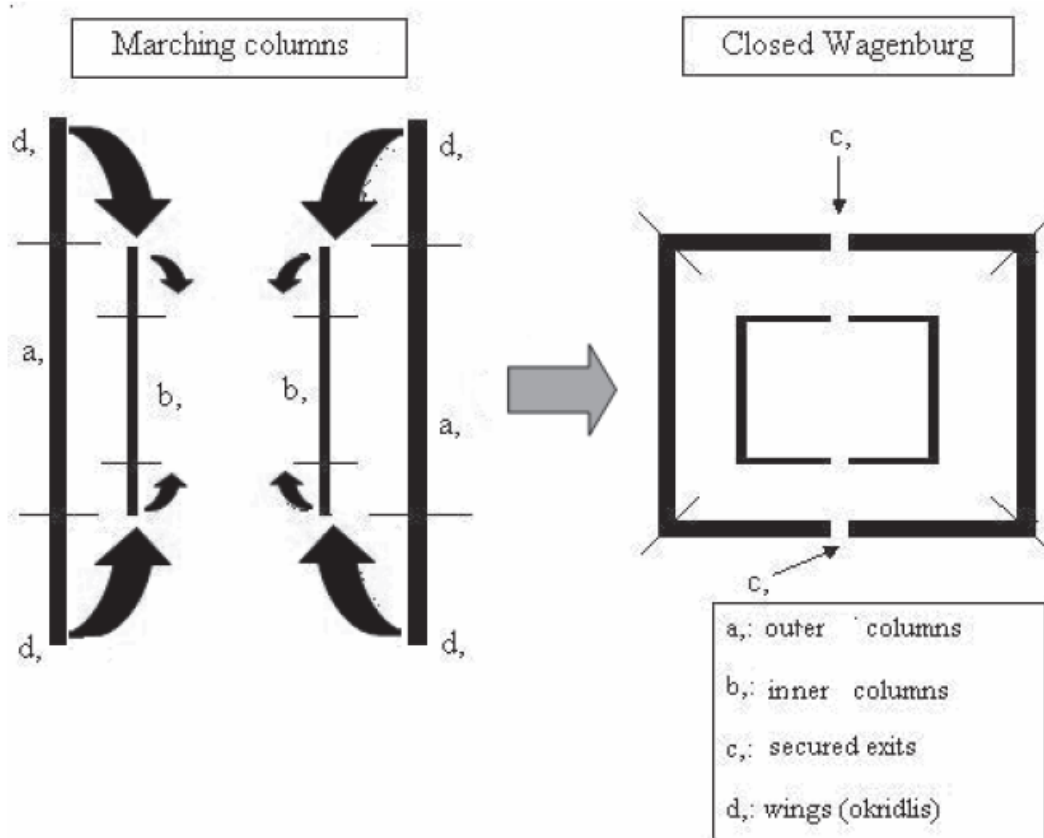
⁵² Turnbull 2004, str. 20.

⁵³ Williams 2003, str. 30.

⁵⁴ Isto, str. 44.

neprijatelja ili iz zaliha koje su ostavljane nakon bitaka pa je tako i broj oklopljenih vojnika među husitima rastao nakon svake pobjede.⁵⁵

Najprepoznatljivije oružje kojim je baratala pješadija husitske vojske bio je mlat, zapravo adaptacija istoimenog poljoprivrednog alata.⁵⁶ Adaptirani su najčešće jednostavnim dodavanjem čavli ili šiljaka i pokazali su se vrlo učinkovitim – ovim oružjem baratali su oni koji su bili naviknuti na svakodnevno korištenje istog u mirnodopskim uvjetima iza zaštitne barijere *wagenburga*.⁵⁷ Osim mlata, adaptirani su bili i drugi poljoprivredni alati poput kosira, vila, kosa i sl. te su uz ova oružja česta bila i koplja, jutarnje zvijezde i ahlspeiss.⁵⁸ Iako su husiti ostali zapamćeni po efikasnom korištenju vatrenog oružja, najčešće streljačko oružje u husitskoj vojsci bio je samostrel – u ovo doba je barut još uvijek bio preskup da bi se vatrena oružja koristila u toliko velikom broju kao u kasnijim razdobljima.

Prilog 3. Husitski *wagenburg* u maršu i za vrijeme bitke (izvor: Fa 2010, str. 293)

⁵⁵ Turnbull 2004, str. 21.

⁵⁶ Oakeshott 2012, str. 53.

⁵⁷ Turnbull 2004, str. 22.

⁵⁸ Isto, str. 22.

Husitska vatrena oružja klasificiraju se u tri najčešća tipa: *pistala*, *tarasnice* i *houfnice*. *Pistala* je naziv za najlakši tip vatrenog oružja koje je mogao koristiti jedan vojnik i sastojalo se od drvene drške na koju je postavljena kratka metalna cijev. *Pistala* je korištena tako da je drška stavljena ispod lijeve pazuha pa bi potom šibicom se dotaknula rupa na vrhu cijevi te bi se ovime barut zapalio i projektil bi bio ispaljen.⁵⁹ *Tarasnice* je naziv za lakši tip husitskog poljskog topništva koji se sastojao od cijevi većeg kalibra postavljenih na drvenom postolju, povezana s istim s dva potpornja, jedan od kojih je bio nepomičan dok se drugi mogao micati, čime se mogla promijeniti elevacija topa.⁶⁰ *Houfnice* je naziv za najteži tip poljskog topništva husitske vojske, preteču haubica (pojam koji je izvedenica od *houfnice*), kratke i široke cijevi postavljene na drvenom nosaču - razvijen je i tip na kotačima.⁶¹ Efikasnost husitskog vatrenog oružja ležala je u tome što su husiti upotrebljavali vatreno oružje tako da su maksimizirali učinkovitost istih korištenjem iza fortifikacija, gdje su vatrena oružja ovog doba bila u najboljem mogućem položaju.⁶² Artiljerija je bila raspoređena i po kolima – na svakih 5 kola dolazio je jedan manji top dok je na svakih 25 kola dolazio veći top.⁶³ Ovakva organizacija je dopustila husitskoj vojsci da koristi topništvo protiv neprijateljskih jedinica, što je jedan od prvih zabilježenih slučajeva poljskog topništva u povijesti ratovanja.

Takvo korištenje vatrenog oružja omogućio je *wagenburg*, taktika koja je koristila bojna kola i koja je proslavila husite i donijela im mnoge pobjeda na bojnom polju. U maršu, formacija bojnih kola najčešće je marširala u 4 kolone, 2 unutarnje i 2 vanjske, te su dvije vanjske kolone bile nešto duže od unutrašnjih – dolaskom na bojno polje, „krila“ formacije (duži dijelovi vanjske kolone) okrenula bi se i omotala prema unutra pa bi potom bila lancima privezana jedna za drugu i tako bi se stvorio obrambeni perimetar i dvostruki tabor.⁶⁴ Kola na vanjskoj strani su bila dodatno opremljena sa zaštitnim drvenim pločama nagnutima prema van koje su štatile od neprijateljske paljbe i puškarnicama koje su dopuštale paljbu iz samih kola.⁶⁵ Kola su bila raspoređena u jedinice a te jedinice su potom raspoređene u kolone – jedna kolona sastojala se od između 50 i 100 kola.⁶⁶ Unutar *wagenburga* nalazio se ostatak vojske, s opskrbnim kolima koja su tvorila unutarnji tabor, i nakon što bi neprijatelj napao i

⁵⁹ Turnbull 2004, str. 35.

⁶⁰ Isto, str. 35.

⁶¹ Isto, str. 35.

⁶² Chase 2003, str. 60.

⁶³ Fa 2010, str. 291.

⁶⁴ Isto, str. 293.

⁶⁵ Turnbull 2004, str. 33.

⁶⁶ Fa 2010, str. 293.

pretrpio gubitke u pokušaju zauzimanja *wagenburga* te bi snage izvele protunapad čiji je cilj bio do kraja razbiti neprijateljsku vojsku i natjerati ih na bijeg.

Wagenburg možemo promatrati kao mobilnu fortifikaciju, samo ime u prijevodu znači „dvorac/tvrđava od kola“, te kada bi bio razvijen, najčešće na strateškoj poziciji poput uzvisine ili brda, zapravo bi se stvorila utvrda koju neprijatelj potom mora osvojiti – u suštini, svaka bitka protiv razvijenog *wagenburga* pretvara se u opsadu. Opsada bilo kakve utvrda je težak posao i, ako gledamo generalno kroz povijest, nije neobično da brojčano nadmoćnije vojske često nisu uspjele zauzeti, ili su trpjele velike gubitke prilikom zauzimanja, utvrđene pozicije neprijatelja koji je imao mnogostruko manje vojnika. Upravo ovo je bilo česta pojava u husitskim ratovima, gdje su brojčano nadmoćniji križari bili nemoćni pred husitskim *wagenburgom*. Također, napad konjicom na *wagenburg* nije bio moguć a premoć na bojištu srednjovjekovne vojske su najčešće dobivale preko elitne, teške konjice predvođene plemićima i vitezovima koju je *wagenburg* gotovo u potpunosti neutralizirao kao prijetnju te su se ti konjanici prisiljeni bili boriti kao pješaci. Naravno, nijedna taktika nije savršena te je i *wagenburg* imao svoje slabosti i načine na koje je mogao biti uništen, poput sprječavanja njegovog razvijanja ili izvlačenja trupa koje su se nalazile unutar perimetra van *wagenburga* i uništenje istih na otvorenom polju.

Osim na bojnopolju, husiti su bili veoma sposobni i u opsadnom ratovanju - arheološki dokazi nam govore o fortifikacijama koje bi postavili kada bi opsjedali neki dvorac ili utvrdu. Te fortifikacije su znale biti ekstenzivne, s dobro obranjivim zapovjednim prostorom, okružene rovovima i bedemima, čak ponekad i bastionima i posebno određenim mjestima gdje bi bile smještene bitnice za napad na tvrđu.⁶⁷ Ovakva utvrđena pozicija nije samo štitila od napada neprijateljskih snaga koje bi došle u pomoć opsjednutom dvorcu nego i od napada garnizona – u oba slučaja bi te jedinice morale napasti dobro utvrđenu poziciju što u ratu nikada nije poželjno.

⁶⁷ Purton 2010, str. 238.

4. Husiti pod Prokopom - Od najvećih pobjeda do konačnog poraza

Prokopljevo vodstvo nad husitskim snagama označilo je promjenu u načinu na koji su husiti vodili rat tj. promjenu strategije – na taktičkoj razini do nikakvih promjena nije došlo jer su se Žižkine taktike pokazale iznimno uspješnima. No, Žižka je, u strateškom smislu, preferirao strategiju baziranu na obrani i defenzivnim ciljevima te tako nakon što bi porazio križarske vojske iste ne bi gonio puno dalje od polja bojišta a pogotovo ne izvan čeških zemalja. Prokop mijenja upravo ovo i u ovome periodu započinju husitski pohodi van čeških zemalja, osobito protiv onih koji su sudjelovali i najviše podržavali križarske ratove u Češkoj. Prokop je unio i promjene u političkom smislu jer je, za razliku od Žižke, ulazio u pregovore s neprijateljima pa čak i s najvećim neprijateljem husitskog pokreta, Žigmundom Luksemburškim.

4.1. Ústí nad Labem i Domažlice – Nastavak husitske dominacije

Smiona strategija napada na zemlje sudionika u križarskim pohodima koju ju Prokop usvojio bila je jedan od razloga obnovljenih tenzija i proglašenja četvrtog križarskog pohoda protiv husitskog pokreta. Uvertira novom križarskom ratu bila je husitska opsada grada Ústí nad Labem, kojem se u pomoć zaputio Fridrik od Saske, sa Žigmundovom potporom, iako je potpora za ovaj pohod u ostatku njemačkih zemalja bila gotovo nikakva.⁶⁸ Točan broj trupa kojima je Fridrik raspolagao nije poznat, no procjene su između 12,000 i 20,000 dok je broj husitskih snaga maksimalno bio 25,000 – jedan od rijetkih slučajeva kada su husiti uživali brojčanu nadmoć nad svojim protivnicima

Bitka koja je uslijedila je klasičan primjer učinkovitosti *wagenburga* protiv standardne europske vojske onoga vremena. Fridrik je odlučio frontalno napasti husitske položaje, koji su se nalazili na uzvisini, te je čak na nekim mjestima probio obrane *wagenburga* no nedovoljno da odbaci husite. Kombinacija paljbe iz husitskih pušaka, topova i samostrela te potom kontranapad kada se Fridrik više nije mogao povući rezultirao je u potpunom raspadu njegove vojske i njezinom bijegu s bojnog polja – kroničari bilježe 15,000 ukupno mrtvih što ovu bitku čini jednom od najkrvavijih u husitskim ratovima.⁶⁹ Ovakav

⁶⁸ Gravett 2004, str. 36.

⁶⁹ Isto, str. 37.

rezultat bitke nam govori o efikasnosti *wagenburga* i opasnosti kojima se vojska koja ga napada izlaže tijekom napada.

Četvrti križarski rat, koji je započeo 1427. godine bio je još jedan debakl za križare. Ovaj rat započeo je njihovom opsadom grada Stříbra, na što je Prokop okupio svoje snage i krenuo prema njihovim pozicijama. Čim su husiti stigli blizu grada, križarska vojska dala se u bijeg, čemu svjedoči ovaj iskaz: „*kada su taboriti i Pražani pristigli oko tri milje od Nijemaca, prinčevi spomenuti prije odjurili su iz Stříbra u smjeru Bavarske. Tijekom ovog bijega prinčevi su izgubili veliki top gospodara kralja Žigmunda koji je bio posuđen ljudima iz Plzeňa u Tachovu. Vratili su se sami kući sa svojim kolima kroz šumu*“.⁷⁰ Husiti su potom zauzeli grad Tachov i time je ovome križarskom pohodu došao kraj.

Sljedeći pohod na Češku i husite zbio se tek za 4 godine, 1431. godine, u jeku kontinuiranih husitskih pohoda van granica Češke. Ovaj, peti križarski rat bit će i zadnji i tijekom je vrlo sličan događajima iz četvrtog križarskog rata. Križarska vojska, koja je ovaj put uključivala i bojna kola, našla se u blizini husitske vojske blizu mjesta Domažlice no prije nego je uopće i došlo do sukoba, vojska se raspala. O okolnostima raspada svjedoči ovaj iskaz: „*U trećem satu, Guiliano, gledajući s malog brda vidio je kola koja su nosila hranu i bojnu opremu kako se povlače u smjeru šume kao da bježe s velikim brojem naoružanih trupa. Vidjevši ovo, ali i druge uključujući grofa od Saske, koji se pridružio vojsci s velikom silom, kurir je poslan kapetanu da pita što ovo znači i zašto bi se toliko dobara izgubilo na ovaj način. Kapetan je odgovorio da je bilo potrebno to učiniti i zato moraju poslušati naredbu. U to doba bilo je sumnji u izdaju i imajući malo ili ništa povjerenja jedni u druge ostavili su svoju opremu i ljudi su pokušali pobjeći što su brže mogli da stignu do šume prije mraka. Tijekom bijega gospodara kola koja su nosila opremu bila su zarobljena napadom nekoliko Čeha i spriječeno je njihovo odnošenje van kraljevstva. Od 4,000 njih svega trideset ih je pobjeglo u šumu prije zalaska sunca*“.⁷¹ Ovdje je očiti krivac manjak povjerenja i komunikacije među zapovjednicima križarske vojske i premještanje dijela trupa na povoljniju poziciju je izazvalo paniku i raspad vojske. Husitska dominacija nad bojnim poljem u tom trenutku bila je toliko temeljita da se nisu više niti trebali susresti s neprijateljem – neprijatelj je već sam sebi nanosio poraze.

⁷⁰ Fudge 2014, str. 232.

⁷¹ Isto, str. 316.

4.2. *Spanilé jízdy* - Husitske provale u susjedne zemlje

Spanilé jízdy, u prijevodu „lijepe vožnje“, naziv je koji su husiti dali svojim pohodima na susjedne teritorije u periodu između 1426. godine i 1433. godine. Na meti su se našle susjedne zemlje čiji su vladari podržali Žigmundove križarske pohode – 1426. godine i 1427. godine na meti se našla Austrija, Šleska je između 1428. godine i 1434. godine tri puta proživjela husitsku invaziju.⁷² Kasno u 1429. godini i rano u 1430. godini 5 husitskih vojski, sastavljenih od 40,000 pješaka, 4,000 konjanika i 3,000 bojnih kola provalilo je u njemačke zemlje što je označilo vrhunac husitske moći i još jednom potvrdilo apsolutnu prevlast njihove vojske nad vojskama svojih susjeda.⁷³

Prilog 4. Husitske provale u susjedne zemlje (Izvor: Fudge, 2014)

⁷² Fudge 2014, str. 279.

⁷³ Isto, str. 279.

Glavni strateški cilj ovih invazija bio je učvršćivanje čeških granica⁷⁴ ali i možemo zaključiti da se radilo i o pokušaju zaustavljanja daljnjih križarskih ratova kroz pacifikaciju onih područja koja su najviše doprinijela u prijašnjim pohodima na Češku. Također, pohodi su se pokazali profitabilnima – u odgovoru na pismo u kojemu je zatražen mir i prestanak pohoda, husiti su od gradova Bamberga, Schesslitz i Hollfelda zauzvrat tražili 50,000 rajnskih guldena.⁷⁵ U slučaju da opcija plaćanja nije bila na stolu, profit su ostvarili otimačinom plijena iz tih područja. Jedna od posljednjih i najimpresivnijih „lijepih vožnji“ zbila se u ljeto 1433. godine, kada se husitska vojska na poziv zaputila u pohod protiv Teutonskog reda – iako nisu uspjeli poraziti vitezove, vojska je prodrla sve do Baltičkog mora kod Gdańska gdje su potom održali slavlje.⁷⁶

4.3. Lipany - Poraz radikalne struje husita i put ka miru

U siječnju 1433. godine u Baselu započeli su pregovori između husita i Žigmunda, s ciljem nalaženja konačnog rješenja ovog sukoba. Put ka miru pokazao se kobnim za Prokopljeve husite – nesuglasice oko toga kako postupiti s gradovima koji su kroz cijeli ovaj sukob ostali na rojalističkoj strani tj. je li je potrebno tjerati ih da prihvati husitsku euharistiju, uz neuspjeli napad radikalnije struje husita na Plzeň dovele su do sukoba između umjerenih utrakvista i Prokopljevih radikala i odlučujuće bitke kod Lipana.⁷⁷

Bitka kod Lipana predstavljala je zadnju veću bitku husitskih ratova i tijekom bitke je zabilježen, između ostalog, i u ovom izvještaju poslanom Žigmundu: *„Kada je kucnuo čas bitke i kada su snage krenule jedna protiv druge, naređeno nam je da se okrenemo i naše su snage se povukle u skladu s prije dogovorenim uputama i pretvarali smo se da bježimo tako da su oni koji su bili u zadnjim redovima su sada bili u prvima. Kada su naši neprijatelji ovo vidjeli, ponajviše da smo im okrenuli leđa, ispustili su grozan urlik s moćnim glasom i zvukom vojničkih truba: ustanite i idemo ih goniti. Gledaj, bježe. I tako su svi naši neprijatelji ustali i napustili svoja bojna kola, konjica i pješadija nas je sljedila. Potom smo mi koji smo bili u zadnjim redovima, vidjevši da su se odmaknuli od svojeg kampa i kola, ustali u ime Gospodina i napali ih odostraga i spriječili povlačenje do njihovog logora i kola. Drugi baruni i gospodari, sa svim mnoštvom prednjih redova napali su ih u jednom pokretu kao da su jedan čovjek i srušili ih sprijeda i straga kao da su snopovi žita, iako su se predali i*

⁷⁴ Fudge 2014, str. 279.

⁷⁵ Isto, str. 283.

⁷⁶ Turnbull 2004, str. 15.

⁷⁷ Isto, str. 15.

predavali se kao zarobljenici. Nije bilo vremena za uzimanje zatvorenika, samo vrijeme ubijanja. Neki od onih koje smo zarobili su nam bili nasilno oduzeti i ubijeni. Tako, uz pomoć Gospodina Boga, porazili smo sve neprijatelje na ovaj način i samo nekolicina je pobjegla".⁷⁸

Ova bitka je pokazala jednu od rijetkih taktika koja uspijeva protiv *wagenburga*, izvlačenje vojske koja se nalazi unutar istog i potom njeno uništenje na otvorenom polju. Također, zorno prikazuje i taktiku lažnog povlačenja, koju su Mongoli u prijašnjim stoljećima koristili u velikoj mjeri. Postavlja se jedno logično pitanje, kako je iskusan zapovjednik poput Prokopa pao u ovakvu zamku? No, premisa ovog pitanja ne daje priznanje protivničkoj strani, jer su dio te vojske također činili husiti iako su se u ovoj bitci našli na suprotnoj strani od Prokopa, te zbog toga nije čudno da su upravo oni znali slabost *wagenburga*. Na kraju krajeva, poetično je da su jedini koji su znali poraziti husite u Češkoj upravo sami husiti. Osim poraza trupa Jana Želivskog kod Mosta 1421. godine, husiti nisu niti jednom bili poraženi u većoj bitci u češkim zemljama, što govori o uspješnosti njihovih taktika, odlučnosti s kojom su se borili i kvaliteti vojske koju je usustavio Jan Žižka.

Prokopov poraz označio je kraj otvorenog sukoba i relativni mir je zavladao u Češkoj. Kao službeni kraj husitskih ratova uzima se ratifikacija *Compactate* 1436. godine, dogovora baziranog na ranijim zahtjevima s početka sukoba, u četiri članka – davanje sakramenta pričesti i u vodi i u vinu svim kršćanima u Češkoj, kažnjavanju i iskorjenjivanju svih smrtnih grijeha, slobodno i istinito propovijedanje Božje riječi i ograničavanje materijalnog bogatstva svećenstva.⁷⁹ No, ovo nije značilo kraj otpora Žigmundu i utrakvistima – Jan Roháč od Dube, koji je bio jedan od najbližih Žižkinih suradnika, utaborio se u dvorcu Sión i konačno je poražen 1437. godine, zarobljen i potom pogubljen, čime je zadnja konkretna prijetnja novom društvenom redu Češke zaustavljena.

4.4. Razlozi husitskog uspjeha i križarskog neuspjeha

Neprikosnoveni uspjeh husita u husitskim ratovima bio je uvjetovan različitim faktorima koje vrijedi analizirati. Taktički razlozi i oprema koju su vješto koristili zasigurno su jedan od glavnih faktora uspjeha jer križari nisu u svim dugim godinama rata uspjeli

⁷⁸ Fudge 2014, str. 374.

⁷⁹ Lützwow 1914, str. 311.

kontrirati husitskim trupama. No, još je nekoliko faktora bilo odlučujuće, počevši od discipline husitskih trupa.

O tome kako je ta disciplina ostvarena, postoji dokument s 12 točaka koje su kontrolirale ponašanje vojnika u husitskim redovima a te točke, s kaznama su: „*Prvo, kada namjeravamo napustiti grad ili se preseliti iz mjesta gdje smo logorovali, nitko neće imati dopuštenje odjahati prije ostatka vojske u mjesto da za sebe pronađe sobu. Nitko neće imati dopuštenje ostati u logoru na polju bez dopuštenja ili naredbi ovog vrhovnog kapetana (Žižke) ili drugih zapovjednika*“. Kazna za kršenje ovog članka bila je smrt.

Drugo, kada je vrijeme da napustimo područje gdje je bio logor s dopuštanjem ili naredbom, marširat će sve dok se ne nađe pogodno mjesto i čekat će da ostatak vojske krene s pozicije".

Treće, niti jedna osoba ne smije zapaliti vatru ili bilo što zapaliti tijekom marša ili u logoru, bez da im je rečeno da to naprave".

Četvrto, kada se upute s bilo kojeg mjesta u bilo kakve ratne aktivnosti, molit će se Gospodinu Bogu na koljenima pred tijelom Gospodnjim i licem Božjim...".

Peto, svi moraju pratiti ispravnu formaciju pod svojim barjakom. Potom će biti dana lozinka. Nakon ovoga i bez odgađanja započeti će marširati iza vodeće trupe pod njenim barjakom određenim za taj dan. Nitko ne smije miješati u ovo niti ići drugim putem. Kada su dodijeljeni nekom bataljunu ili stavljeni u formaciju ispod barjaka, bataljuni se ne će družiti međusobno. Marširat će i paziti na zaštitu prethodnice, zaštitnice i boka na način kako im narede nadređeni.

Šesto, ako nas Bog ne zaštiti i pretrpimo štetu zbog nemara kapetana na bojnopolju, čuvarskim mjestima ili osmatračnicama

Sedma, kada god nam Gospodin Bog dopusti da osvojimo i porazimo svoje neprijatelje, zarobimo gradove, dvorce ili fortifikacije i tako dobijemo plijen ili kroz manevre na bojnopolju ili kroz operaciju iz logora, svi ti predmeti koji su zarobljeni bit će skupljeni na određenom mjestu, odabranom od zapovjednika, bez obzira je li je plijen velik ili gotovo nikakav. Plijen bi potom izabrani predstavnici svake skupine pravedno raspodijelili među i bogatima i siromašnima. Ako bi netko bio uhvaćen s predmetom koji su zadržali za sebe zbog

svjedočenja neke druge osobe, kazna je bila smrt odrubljivanjem glave. U drugim slučajevima, smrt je također bila kazna ali na neki drugi način. Iznimka nije bilo.

Osmo, svade, tučnjave i pobune neće biti tolerirane u našoj vojsci ili u našem narodu.

Deveto, u slučaju da netko udari, rani ili ozljedi nekoga, ili ubije tu osobu, osveta će biti izvršena nad tom osobom u skladu s Božjim zakonom i kako nam Gospodin naš Bog dopušta. Ovom pravilu nije bilo iznimka.

Deseto, u slučaju da netko iskrade ili na bilo koji način napusti vojsku kada marširamo, ili smo u logoru, bez dopuštenja nadređenih ili ako nema pravu lozinku, kažnjen će biti odrubljenjem glave i oduzimanjem dobara na temelju toga što je nevjerni lopov koji se išuljao iz Božje borbe i od vjerne braće vojske gdje god da vojska maršira ili logori. Ovome pravilu također nije bilo iznimka.

Jedanaesto, u našoj vojsci nećemo tolerirati nevjernike, neposlušne, lažove, lopove, kockare, pljačkaše, otimače, pijance, bogohulnike, pohotljivce, preljubnike, prostitutke, bludnike i druge slične grešnike, bilo muškarce ili žene. Sve takve osobe bit će prognane ili kažnjene uz pomoć Svetog Trojstva prema zakonu Božjem.

Dvanaesto, Brat Žižka i svi ostali i njihove zajednice, kaznit će sve zločine uz pomoć Božju i zajednice, na sljedeće načine: šibanje, proganjanjem, bijenjem, odrubljenjem glave, vješanjem, utapanjem, spaljivanjem i na svaki drugi način koji priliči zločinu prema zakonu Božjem'.⁸⁰ Ovdje također nije bilo iznimaka.

Iako su ova pravila drakonska, polučila su rezultate – disciplina među Žižkinim trupama bila je na zavidnoj razini te su upravo zbog te discipline bili u stanju više puta pobijediti superiornije snage i izvesti kompleksne taktičke manevre poput noćnog prijelaza Labe kod Kostelca. Također, kada usporedimo disciplinu ovih trupa s neredom u križarskim snagama, učinak ovih disciplinarnih mjera postaje još izraženiji. Disciplina je bila i ključni faktor u uspjehu *wagenburga* – bez discipline u izvođenju manevra došlo bi do zbrke šanse da bi uspio bile bi gotovo nikakve.

Još jedan faktor bio je odlučnost trupa, jedan od glavnih razloga je što je krajnji cilj križarskih ratova bio istrebljenje svih nevjernika u Češkoj. Žigmund je ovaj cilj izrazio u pismu lužičkim dužnosnicima gdje kaže: „...*da bi se oduprijeli i istrijebili spomenute*

⁸⁰ Fudge 2014, str. 169-171.

nevjernike. Ne odgađajte. Ovime će te dobiti nagradu od Boga, čast pred cijelim svijetom, zahvalnost Crkve i mi vam nećemo nikada zaboraviti taj dobar čin."⁸¹ Čak i u „običnim“ ratovima ovoga doba civili su tretirani kao neprijatelji i veliku većinu vremena patili su mnogo više nego vojnici – zakoni rata se nisu odnosili na njih.⁸² Kada se uz već lošu situaciju u startu za civile doda i prijetnja istrebljenja, odlučnost husitskih snaga, koje su se, osobito u početku sukoba, sastojale ponajprije od seljaštva, postaje jasnije kako od kuda ta odlučnost potječe. Kombinacija obrane, kako Tallett kaže, *lingua, patria i regnum* s vjerskom reformom dovelo je i do većih i gorih zločina nad civilima u husitskim ratovima.⁸³ Naravno, religijski fanatizam koji je već postojao u Češkoj prije nego što je sukob buknuo u ovakvim okolnostima je bio pojačan i uvelike je doprinio husitskoj želji za pobjedom.

Jedan zanimljiv aspekt husitskih ratova je i rudimentarno buđenje nacionalne svijesti u Češkoj, nastavak procesa koji je započeo još prije početka ovih ratova. Ovo najbolje vidimo u husitskom manifestu nakon bitke kod Vyšehrada iz 1420. godine, gdje je više puta naglašena nacionalna svijest, najzanimljiviji detalji kojeg su sljedeći isječci: „*Žalimo zbog postupaka Žigmunda Mađara*“, „*jadikujemo i žalimo te Čehe, našu braću, i žao nam je što su bili zavedeni da napuste pravu vjeru i bili ubijeni zbog njegovih namjera da oslabi naš češki jezik. Poštedio je Nijemce i Mađare, najokrutnije neprijatelje naše nacije...*“, „*Čuti ga se moglo kako glasno objavljuje da je spreman se odreći cijele Mađarske samo da više ne ostane niti jedan Čeh u češkoj zemlji*“.⁸⁴ Naravno, ovaj manifest je propagandne naravi i Žigmundov cilj nije bio istrebljenje svih Čeha niti je ovdje riječ o nacionalnom pokretu nalik onima iz 19. stoljeća no ipak je ovo povijesna zanimljivost i jedan od načina kako su husiti pokušali izgraditi zajedništvo u svojim redovima i pridobiti nove pristaše, što se i pokazalo uspješnim. Upravo to zajedništvo u suočavanju s invazijama, koje je objedinilo različite frakcije koje bi inače bile u sukobu jedan je od glavnih razloga husitskih uspjeha u ratovima.

Ovakvog jedinstva među križarima nije bilo moguće o čemu i govori sastav njihove vojske u prvom križarskom ratu protiv husita – Eneja Silvije nabraja 33 naroda koji su sudjelovali u križarskoj vojsci i to kvalificira s time da su postojali „...i drugi u velikom broju“.⁸⁵ Jedinstva nije ni bilo jer, iako je dio križara zasigurno istinski vjerovao u ciljeve

⁸¹ Isto, str. 116.

⁸² Keen 2016, str. 191.

⁸³ Tallett 2015, str. 273.

⁸⁴ Fudge 2014, str. 94.

⁸⁵ Isto, str. 75.

križarskog rata, dio ih je sudjelovao u ovom pohodu iz vlastitih interesa.⁸⁶ Političke razmirice i rivalstva su također otežale koordiniranje poteza i između zapovjednika često nije bilo povjerenja – ovo je najbolje vidljivo u bitki kod Domažlica kada su se križarske snage raspale zbog nepovjerenja između zapovjednika i loše komunikacije. Također, činjenica da Žigmund osobno nije vodio križarske snage nakon drugog križarskog rata zasigurno nije ulijevala povjerenje u uspjeh pohoda među križarski vojnicima.

Neuspjehe križara možemo sažeti u jednoj misli – križarske vojske su bile u mnogočemu suprotnost husitske vojske. Gdje su husiti bili vojska čiji su temelji bili među građanima i seljacima, križarima su temelji bili u plemstvu. Elitne jedinice husitske vojske činila je pješadija, križarske vojske činila je konjica. Husiti su pokazivali taktičku fleksibilnost i spremnost na adaptaciju uvjetima na bojištu, križari nisu. Vodstvo nad husitskom vojskom vodila su dva čovjeka dok su križare vodili mnogi različiti zapovjednici. Upravo su razlike u ovim ključnim područjima i u shvaćanju rata te (ne)prilagodbi uvjetima uvjetovale križarski neuspjeh tj. husitski uspjeh na bojnopolju.

⁸⁶ Turnbull 2004, str. 16.

5. Zaključak

U uvodu ovoga rada sam postavio dva pitanja: Koje su taktike i strategije korištene u husitskim ratovima i kako su točno primijenjene na bojnome polju? Kako su te taktike i strategije utjecale na daljnji razvoj ratovanja u Europi?

Husitski *wagenburg* predstavljao je zanimljiv način rješavanja problema s kojim su se do tada hrvale europske vojske a to je neutralizacija teške, viteške konjice. *Wagenburg* i švicarski kopljanici, koji su se borili u zbijenim redovima sličnima u funkciji kao falange u antici, predstavljali su dva načina kojima se to moglo postići te su nagovijestili buduću dominaciju pješadije na bojnom polju. Jedan od ključnih faktora u husitskom uspjehu bio je u korištenju koncentrirane paljbe vatrenog oružja, kako topova, kako ručnog vatrenog oružja. Zanimljivo je da je dominaciju teške konjice slomila upravo kombinacija kopljanika i arkebuzira u ranom 16. stoljeću za vrijeme Talijanskih ratova u takozvanoj „pješađijskoj revoluciji“ – ovdje su se pogotovo sposobnima istaknule španjolske trupe iz kojih su nastale poznate jedinice *tercio*.

Same taktike *wagenburga*, van plaćeničkih jedinica husita koje su služile u europskim vojskama, nisu doživjele širu upotrebu van ove zanimljive epizode u vojnoj povijesti. Dakako, slične taktike poput ruskog gulaj-goroda i burskog laagera su po principu djelovanja izrazito slične no niti jedna druga vojska nije uspjela, a možda niti htjela, imitirati husitske taktike. Najvjerojatniji razlog ovome je razina uvježbanosti potrebna da bi se *wagenburgom* efikasno upravljalo na bojnom polju te da se uvježbavanje istog u doba kada profesionalne vojske gotovo da nisu postojale nije isplatilo tj. nije ni bilo moguće. Na početku trećeg poglavlja spomenuo sam da se Žižkine husite može smatrati prvom „modernom“ vojskom zato što su među prvima koristili taktike koje su postale standardne u narednim stoljećima poput koncentrirane paljbe i poljskog topništva. Također, gotovo da i nije bilo predaha između 1419. i 1434. te je uvijek postojala prijetnja, bila od rojalista ili drugih frakcija husita u Češkoj, križarskih pohoda ili napada iz susjednih zemalja – vojska je bila mobilizirana kroz cijeli ovaj period dok su trupe stranih napadača bile regrutirane po starom, feudalnom principu tako da ne bi bilo netočno, barem nakon koje godine rata, nazvati ju profesionalnom vojsko zbog silnog iskustva.

Možda najznačajnija taktička novacija je bila upravo poljsko topništvo jer je to jedan od prvih puta, ako ne i prvi da su se topovi namjerno i sustavno koristili protiv neprijateljskih

jedinica a ne samo protiv zidova dvoraca i gradova. Do sustavnog korištenje topništva na ovakav način u europskim vojskama trebalo je još proći dosta vremena no u ovome ratu je dokazano da je takvo nešto uopće i ostvarivo.

Osim što su nagoviještene buduće vojne taktike u husitskom ratu nagoviješteni su i neki budući politički događaji, ponajprije reformacija. Uspjeh husita i privilegije koje su utrakvisti uživali gotovo 200 godina dokazale su da Crkva nije svemoguća. Husitski pokret možemo do neke mjere smatrati proto-reformacijom, pogotovo zato što je upravo u Češkoj, gdje je njegovana utrakvistička tradicija, protestantizam naišao na veoma plodno tlo za vrijeme same reformacije – čak je i Tridesetogodišnji rat započeo defenestracijom isto kao i husitski ratovi.

Husitski ratovi bili su i jedni od posljednjih križarskih ratova, jedini ozbiljni koji je uslijedio nakon njih bio je križarski pohod protiv Osmanskog carstva 1444. godine koji je završio porazom križarskih snaga kod Varne. Ovo je označilo kraj ere velikih pohoda europskih sila u ime religije započet još 1095. godine prvim pozivom na sveti rat.

Zaključno, husitske ratove možemo smatrati anomalijom svoga doba – istovremeno su bili križarski ratovi ali i ratovi s naprednim taktikama za svoje doba i inovativnim načinom ratovanja, bojnim poljem je dominirala vojska pješadije dok je teška konjica bježala u panici, vojska sastavljena od fanatičnog seljaštva i građanstva koju je vodio slijepi starac pokazala se više discipliniranom i sposobnom od carske vojske koju je vodio jedan od najmoćnijih vladara Europe. U svim drugim okolnostima osim u ovoj situacija bi bila obrnuta no ako bilo što možemo zaključiti iz događaja u husitskim ratovima je da disciplina, organizacija i uvježbanost čine razliku između pobjedničke vojske i poražene vojske.

Popis priloga

Prilog 1 - Fudge, T. A. (2014). *The crusade against heretics in Bohemia, 1418-1437 sources and documents for the Hussite crusades*. Farnham: Ashgate.

Prilog 2 - Fudge, T. A. (2014). *The crusade against heretics in Bohemia, 1418-1437 sources and documents for the Hussite crusades*. Farnham: Ashgate.

Prilog 3 - Fa, A. (2010). The effects of King Sigismund's Hussite wars on the art of war. *AARMS*, 9(2), 285-299.

Prilog 4 - Fudge, T. A. (2014). *The crusade against heretics in Bohemia, 1418-1437 sources and documents for the Hussite crusades*. Farnham: Ashgate.

Popis literature

- Chase, K. (2003). *Firearms: A global history to 1700*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Corvisier, A. (1994). *A dictionary of military history and the art of war* (J. C. Childs, Pr. i Ur.). Oxford: Blackwell.
- Fa, A. (2010). The effects of King Sigismund's Hussite wars on the art of war. *AARMS*, 9(2), 285-299.
- Fudge, T. A. (2017). *Jan Hus: Religious reform and social revolution in Bohemia*. London: I.B. Tauris.
- Fudge, T. A. (2014). *The crusade against heretics in Bohemia, 1418-1437 sources and documents for the Hussite crusades*. Farnham: Ashgate.
- Grant, J. E. (2015). *For the common good: The Bohemian land law and the beginning of the Hussite Revolution*. Leiden: Brill.
- Gravett, C. (2004). *German medieval armies 1300-1500*. Oxford: Osprey.
- Heuser, B. (2014). *The evolution of strategy: Thinking war from antiquity to the present*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keen, M. (2016). *Laws of war in the late Middle Ages*. Abingdon: Routledge.
- Lützow, F. (1914). *The Hussite wars*. London: J.M. Dent & sons.
- Nolan, C. J. (2006). *The age of wars of religion 1000-1650: An encyclopedia of global warfare and civilization*. Westport: Greenwood Press.
- Oakeshott, R. E. (2012). *European weapons and armour: From the Renaissance to the industrial revolution*. Woodbridge: Boydell.
- Purton, P. (2010). *A history of the late medieval siege, 1200-1500*. Woodbridge: Boydell.
- Tallett, F., & B., T. D. (Ur.). (2015). *European warfare, 1350-1750*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Turnbull, S. (2004). *The Hussite wars 1419-36*. Oxford: Osprey.
- Williams, A. R. (2003). *The knight and the blast furnace: A history of the metallurgy of armour in the Middle Ages & the early modern period*. Leiden: Brill.